

**ILMASTOAHDISTUS LASTEN KOKEMANA
– INTEGROIVA KIRJALLISUUSKATSAUS**

Jenni Hiipakka
Kandidaatintutkielma
Sosiaalityö
Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos
Jyväskylän yliopisto
Syksy 2023

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta Humanistis-yhteiskuntatieteellinen	Laitos Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos
Tekijä Jenni Hiipakka	
Työn nimi Ilmastoahdistus lasten kokemana – Integroiva kirjallisuuskatsaus	
Oppiaine Sosiaalityö	Työn laji Kandidaatintutkielma
Aika Syksy 2023	Sivumäärä 26
Tiivistelmä <p>Tämä kandidaatintutkielma on toteutettu integroivana kirjallisuuskatsauksena. Tutkielman tavoitteena on selvittää, miten lasten kokemaa ilmastoahdistusta on määritelty tieteellisessä kirjallisuudessa. Tutkielman loppupuolella pohditaan lähdekirjallisuutta hyödyntäen myös sosiaalityön roolia lasten ilmastotunteiden tukijana. Aineiston pohjalta saadut tulokset on käsitelty teorialähtöisen aineistoanalyysin mukaan. Teoria, jota tutkielmassa on hyödynnetty, on ekologinen systeemiteoria. Viitekehys mahdollistaa tutkielman tulosten käsittelyn kokonaisvaltaisesti vaihdellen eri näkökulmista aihetta tutkimalla.</p> <p>Aineiston pohjalta tehtyjen tulosten mukaan useat lapset ja nuoret kokevat ilmastoahdistusta. Ilmastoahdistus on oireiltaan ahdistuneisuushäiriöön verrattavissa oleva reaktio ilmastonmuutoksen sekä sen uhkien ja haittojen tiedostamisesta. Yksi merkittävä ilmastoahdistusta aiheuttava tai ylläpitävä tekijä on lasten kokemus päättäjien riittämättömistä ilmastotoimista. Ilmastoahdistus on käsitteenä kuitenkin monisyinen ja laaja kokonaisuus, jota voidaan selittää monesta eri sosiaalis-ekologisesta ympäristöstä. Ekologisen systeemiteorian mukaan lapsen kehitykseen sekä käsitykseen maailmasta vaikuttavat monet sisäkkäiset ympäristöt kuten perhe, koulu, yhteisöt sekä laajempi kulttuuri. Erilaiset sosiaalis-ekologiset systeemit muovaavat siis lasten ilmastoahdistuksen kokemusta. Jokaisen ilmastoahdistusta kokevan lapsen kokemus on kuitenkin yksilöllinen, eikä aiheesta tehtyjä tutkimustuloksia voida yleistää koko joukkoon.</p> <p>Tutkielmaan kerättyjen tulosten mukaan luonnon monmuotoisuuden turvaaminen on edellytys lapsen oikeuksien toteutumiselle ja aikuisten on kannettava tästä vastuu. Sosiaalityön roolia liittyen lasten ilmastotunteiden kanssa työskentelyyn voidaan pohtia ekososiaalisen sosiaalityön näkökulmasta. Kuuntelemalla ja rohkaisemalla lapsia puhumaan heidän ilmastotunteistaan sekä ajatuksista ilmastonmuutokseen liittyen voivat olla tärkeitä keinoja ilmastoahdistuksen helpottamiseksi. Lisäksi toivon luominen ja vahvistaminen ylläpitävät toimijuutta sekä uskoa paremmasta tulevaisuudesta.</p>	
Asiasanat lapset, ilmastoahdistus, ilmastotunteet, ekologinen systeemiteoria, sosiaalityö	
Säilytyspaikka Jyväskylän yliopisto	
Muita tietoja Ohjaajana Kaisa Haapakoski	

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	1
2	TEOREETTINEN TAUSTOITUS.....	3
2.1	Tutkielman keskeiset käsitteet	3
2.2	Bronfenbrennerin ekologinen systeemiteoria	4
2.3	Teorian soveltaminen tutkimuskysymykseen.....	7
3	TUTKIELMAN TOTEUTUS JA TIEDONHAUN KUVAUS	9
4	TULOKSET	13
4.1	Ilmastoahdistus lasten kokemana.....	13
4.2	Lasten ilmastoahdistus mikro- ja mesosysteemeissä.....	15
4.3	Lasten ilmastoahdistus ekso- ja makrosysteemeissä	16
4.4	sosiaalis-ekologinen näkökulma lasten kokemasta ilmastoahdistuksesta 18	
5	JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA	21
5.1	Sosiaalityö lasten ilmastotunteiden tukijana.....	21
5.2	Kokoava käsitys lasten ilmastohuolesta	22
	LÄHTEET	25

1 JOHDANTO

Julkinen keskustelu ilmastonmuutoksen vaikutuksista niin ympäristöön, kuin ihmisten terveyteen on lisääntynyt viime vuosina. Lapset ja nuoret kasvavat kiristyvän ympäristökriisin keskellä ja tieto lisääntyvistä ympäristöhaitoista sekä ilmaston lämpenemisestä voivat aiheuttaa niin kutsuttua ilmastoahdistusta. (Pihkala, Sangervo & Jylhä 2022, 96.) Panu Pihkala (2020, 2) esittää julkaisussaan, että eko- ja ilmastoahdistus ovat alkaneet esiintyä mediassa yhä enemmän vuodesta 2017 lähtien. Yksi aikamme ehkä kuuluisimmista nuorista ilmastoaktivisteista on Greta Thunberg. Hän on puhunut ilmastonmuutoksen faktoista ja seurauksista, mutta ilmaissut avoimesti myös kokemastaan omasta sekä muiden lasten ilmastoahdistuksesta.

Tässä integroivana kirjallisuuskatsauksena toteutetussa tutkielmassa tehtäväni on selvittää, millä tavoin lasten kokemaa ilmastoahdistusta on määritelty tieteellisessä tutkimuksessa ja kirjallisuudessa. Panu Pihkala, Julia Sangervo ja Kirsti Jylhä (2022, 97) kuvaavat julkaisussaan lasten ja nuorten kokeman ympäristö- ja ilmastoahdistuksen loogiseksi reaktioksi, sillä kyse on heidän elämänsä aikana kehittyvästä ilmiöstä sekä sen seurauksista. Heidän mukaansa lapset ja nuoret ovat myös tilanteessa, jossa heillä ei ole suoranaista vaikutusvaltaa eikä välttämättä keinoja, joiden avulla vaikuttaa ympäröivään tilanteeseen tai ilmaista tunteita, jotka siitä aiheutuvat. On siis tärkeää tuoda esille sitä todellisuutta, että yhtä lailla, kun aikuiset, myös lapset kokevat ja tuntevat voimakkaastikin ahdistuksen ja pelon tunteita ilmastonmuutoksen takia.

Tutkimus on tärkeää myös sosiaalityön kannalta, sillä se auttaa sosiaalialan ammattilaisia huomioimaan erityisesti lastensuojelutyössä myös ekososiaalista näkökulmaa. Sosiaalityön ekososiaalinen viitekehys on jo tunnistanut ympäristön ja ihmisen hyvinvoinnin välisen

vaikuttavuussuhteen. Ekososiaalisessa ajattelussa halutaan korostaa ihmisoikeuksien ja sosiaalisen oikeudenmukaisuuden lisäksi myös ekologista oikeudenmukaisuutta. Tärkeimpänä näkökulmana ekososiaalisessa viitekehyksessä kuitenkin on ymmärrys ihmisen ja luonnon välisestä suhteesta. (Närhi 2015, 324.) Kun aikuiset tiedostavat ilmastoahdistuksen ilmiön, se pystytään ottamaan huomioon työskenneltäessä lasten kanssa, mutta myös muissa arjen vuorovaikutustilanteissa.

Tutkielmani tutkimuskysymys on ”Miten lasten kokemaa ilmastoahdistusta määritellään tieteellisessä tutkimuksessa ja kirjallisuudessa?” Tutkielman loppupuolella pohdin myös, mikä on sosiaalityön rooli työskenneltäessä lasten kokemien ilmastotunteiden kanssa. Käsittelem tutkimuskysymykseeni saamia tuloksia ekologista systeemiteoriaa hyödyntäen ja sen näkemyksiin peilaten. Keskeisimpiä käsitteitä, jotka kuvaavat tutkielmani aihetta ovat ilmastoahdistus ”*climate anxiety*” ja ympäristötunteet ”*Ecological emotions*”. Tärkeimmät tietokannat, joista keräsin tutkielmassani käyttämäni aineiston, olivat ProQuest, social services abstracts tietokanta sekä JYKDOK:in kansainvälisten artikkeleiden hakutyökalu.

Vuonna 2021 julkaistu nuorisobarometri on yksi merkittävä lähde, jota tutkielmassani käytän. Siinä vedotaan, kuinka tätä ajankohtaista ja akuuttia teemaa tulisi nostaa enemmän esille tieteellisessä tutkimuksessa, jotta se saisi näkyvyyttä sekä lisäisi ihmisten tietoisuutta aiheesta. (Kiilakoski 2021, 6.) Nuorisobarometrikyselyyn vastanneiden ikähaarukka oli 15–29-vuotiaat nuoret, mutta tässä tutkielmassa käsittelem alle 18-vuotiaiden lasten ja nuorten kokemaa ilmastoahdistusta. On selvää, että 10-vuotiaan ja 17-vuotiaan lapsen käsitykset ilmastonmuutoksesta ovat eri tasolla, mutta saadakseni tarpeeksi kattavasti tutkimustietoa aiheesta, rajasin ikähaarukan laajemmaksi.

Tutkielmani etenee niin, että aluksi avaan käyttämiäni ja tutkimusaiheelle olennaisia käsitteitä sekä teoreettista näkökulmaa, josta tutkimusaiheeni tarkastelen. Perustelen myös, miksi olen kyseisen teorian tutkielmaan valinnut. Sitten siirryn tulososioon, jossa esittelen saamani tulokset sekä niistä tekemääni analyysia valitsemieni julkaisujen pohjalta. Käsitteilyluvuissa pyrin jäsentämään tuloksia teoreettista viitekehystä hyödyntäen. Lopuksi esitän tekemiäni johtopäätöksiä saamistani tuloksista sekä pohdin sosiaalityön roolia tutkimusaiheeni kontekstissa. Luon yhteenvedon tutkielmastani ja esitän myös mahdollisia jatkokysymyksiä tutkimusaiheeseen liittyen.

2 TEOREETTINEN TAUSTOITUS

2.1 Tutkielman keskeiset käsitteet

Tieteellisessä kirjallisuudessa ilmastonmuutoksesta johtuvaa ahdistuneisuutta kuvataan sekä ilmastoahdistuksen että ympäristöahdistuksen käsitteillä. Panu Pihkala (2020) on kuitenkin havainnut eron näiden kahden määritelmän välillä. Hänen mukaansa ympäristöahdistus on ilmastoahdistusta laajempi käsite, joka voi tarkoittaa mitä tahansa ekologisesta kriisistä johtuvaa ahdistusta. Ilmastoahdistus käsittää taas tarkemmin ahdistusta, joka johtuu ihmisen aiheuttamasta ilmastonmuutoksesta. Tämä on käsitys, jonka pohjalta olen valinnut käyttää ilmastoahdistuksen (*climate anxiety*) käsitettä omassa tutkielmassani.

Tara Crandon, James Scott, Fiona Charlson sekä Hannah Thomas (2022) määrittelevät ilmastoahdistusta artikkelissaan ilmastonmuutoksen tiedostamisesta aiheutuvana huolena ja pelkona välittömiä ja tulevia uhkia kohtaan. Huolet voivat liittyä itselle aiheutuviin uhkiin, tuleville sukupolville aiheutuviin ongelmiin tai ympäristöön ja eläimiin koituvaan haittaan. Artikkelin mukaan ilmastoahdistuksen ja ahdistuneisuushäiriön oireissa on samankaltaisuuksia kuten liiallinen huoli, levottomuus, unettomuus sekä paniikkikohtaukset. Erona ahdistuneisuushäiriön ja ilmastoahdistuksen käsittämisen välillä voidaan kuitenkin todeta olevan rationaalinen reaktio todelliseen ja maailmanlaajuiseen uhkaan toisin kuin ahdistuneisuushäiriöstä kärsivillä. (Crandon ym. 2022, 123.)

Pihkala (2019) on käsittänyt ympäristöahdistuksen olevan yhteydessä tunteisiin, jotka liittyvät merkittävässä määrin ympäristökysymyksiin ja näistä Pihkala on käyttänyt nimitystä ympäristötunteet. Ympäristötunteen käsitettä Pihkala (2019) selittää tunteena, joka tapahtuu ihmisen (tai olennon) ja muun maailman yhtymäkohdissa. Ympäristötunteet kumpuavat siitä, minkä koemme tärkeäksi ja ne valmistavat meitä toimimaan ympäristöasioiden eteen. Ympäristötunne-käsitteellä tarkoitetaan laajaa kirjoa erilaisia tunteita, jotka voivat syntyä ympäristökriisin vaikutuksesta. Hanna Rintala, Panu Pihkala ja Sanni Saarimäki (2023) ovat julkaisussaan nimenneet yleisimmiksi ympäristötunteiksi kiinnostuksen, huolen, surun, riittämättömyyden tunteen, toivon sekä suuttumuksen. Ympäristökriisin yksi osa-alueista on ilmastokriisi. Ilmastokriisin vaikutukset ulottuvat myös ympäristökriisiin, ja siksi ilmastotunteet, kuten ilmastoahdistus, kuuluvat ympäristötunteiden joukkoon (Rintala ym. 2023, 844).

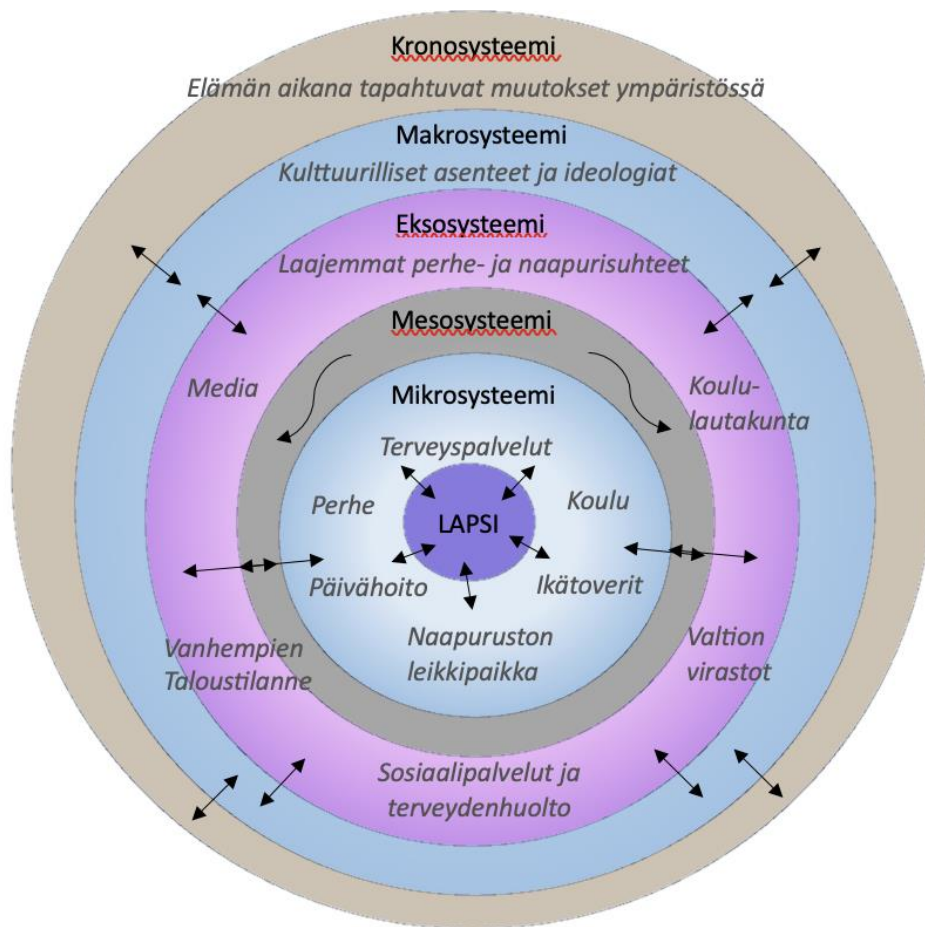
2.2 Bronfenbrennerin ekologinen systeemiteoria

Teoria, jonka kautta tutkimusongelmaani tarkastelen, on Urie Bronfenbrennerin (1979) kehittämä ekologinen systeemiteoria. Viitekehys antaa mahdollisuuden tarkastella tutkimusaiheittani eli lasten kokemaa ilmastoahdistusta kokonaisvaltaisesti eri sosiaalis-ekologisten vaikuttavuustekijöiden kautta. Ilmastonmuutoksella on kauaskantoisia seurauksia monella eri tasolla niin henkilökohtaisilla, sosiaalisilla, ekologisilla kuin yhteiskunnallisillakin aloilla. Ymmärtääksemme ja käsitteellistääksemme, kuinka lapset kokevat ekologisia uhkia, on tärkeää tarkastella lasten ja eri systeemisten kontekstien välistä vuorovaikutusta. (Crandon ym. 2022, 124.)

Bronfenbrennerin (1979) mukaan jokaisen ihmisen kehitystä muokkaa ympäristö, joka viitekehyksessä nähdään siten, että keskiössä on vuorovaikutus yksilön geneettiseen ja psykologisten ominaisuuksien, välittömän fyysisen ympäristön sekä yksilöön suoraan vaikuttavien suhteiden ja ympäristöjen välillä (Crandon ym. 2022, 124). Yksilön ja hänen elinympäristönsä välistä suhdetta kuvataan transaktionona, jossa ympäristö vaikuttaa yksilöön ja vastavuoroisesti yksilö vaikuttaa ympäristöön. Tämä on prosessi, joka kehittyy ja muuttuu ajan myötä. (Cummings, Merrilees, Taylos & Mondri 2017, 6.)

Bronfenbrenner (1979) kuvaa teoksessaan ihmistä ainutlaatuisena olentona, joka on kyvykäs mukautumaan, sietämään sekä erityisesti luomaan ekologioita, joissa elää ja kasvaa. Erilaiset ihmisiä ympäröivät ympäristöt tuottavat havaittavia eroja sekä yhteiskuntien välillä, mutta myös niiden sisällä liittyen ihmisten lahjakkuuksiin, temperamenttiin sekä kehittyneen kulttuurin tapaan kasvattaa seuraavaa sukupolvea. Erityisesti omaan tutkimuskysymykseen liittyvä tärkeä huomio Bronfenbrennerin (1979) teoksessa on käsitys siitä, että lapsen kehittyessä hänen fenomenologinen kenttensä laajenee ja hän on kykeneväisempi käsittämään yhä laajempia ja erilaisempia puolia ekologisesta ympäristöstä. Tätä kautta lapsi kykenee osallistumaan aktiivisesti kyseiseen ympäristöön, mutta myös muokkaamaan ja täydentämään sen olemassa olevaa rakennetta ja sisältöä.

Urie Bronfenbrenner on tutkinut erilaisten sosiaalis-ekologisten ympäristöjen vaikutusta ihmisten kehityksessä. Tutkimusten mukaan pystyäkseen ymmärtää ihmisen kehitystä, on otettava huomioon koko ekologinen järjestelmä, jossa ihmisen kasvu tapahtuu. vuonna 1977 esitetty ekologinen systeemiteoria on koostunut neljästä systeemisestä tasosta, mutta myöhemmin siihen on lisätty viides, ajallisen liikkuvuuden huomioiva taso. Ekologinen järjestelmä koostuu siis viidestä sosiaalisesti organisoidusta alajärjestelmästä, joista jokainen vaikuttaa tavallaan lapsen kasvuun ja kehitykseen (Bronfenbrenner 1994.). Ekologiset tasot rakentuvat sisäkkäin alkaen mikrosysteemistä kohti laajinta kronosysteemin ulottuvuutta. Systeemit ovat yhteydessä toisiinsa ja luovat näin laajan ja vuorovaikutteisen kokonaisuuden. Alla esittämäni kuvio havainnollistaa ekologisen systeemiteorian vuorovaikutteista kokonaisuutta (Kuvio 1.).

KUVIO 1. Bronfenbrennerin (1994) ekologinen systeemitheoria ja viisi systeemistä tasoa mukailtua

Bronfenbrennerin (1977) esittämiä *mikrosysteemejä* ovat lapsen ja ympäristön väliset suorassa vuorovaikutuksessa tapahtuvat suhteet. Niillä on erityisiä fyysisiä, sosiaalisia sekä symbolisia piirteitä, jotka kutsuvat, sallivat ja estävät jatkuvan ja asteittain yhä monimutkaisempaan vuorovaikutukseen ja toimintaan välittömän ympäristön kanssa. Tällaisia ympäristöjä ovat esimerkiksi perhe, päiväkotit tai koulu. *Mesosysteemit* ovat mikrosysteemejä yhdistäviä järjestelmiä. Ne käsittävät kahden tai useamman mikrosysteemisen ympäristön välistä yhteyttä ja prosessia. Tällaisia ympäristöjen yhteyksiä lapsen elämässä voisi olla esimerkiksi koulun ja kodin välinen suhde. *Eksosysteemit* käsittävät kahden tai useamman ympäristön välisiä suhteita, joista vähintään yhteen ei kehittyvä yksilö ole suoraan yhteydessä, mutta jotka kuitenkin vaikuttavat epäsuorasti prosesseihin siinä välittömässä ympäristössä, jossa kehittyvä yksilö elää. Tällaisia yhteyksiä ovat lapselle esimerkiksi kodin ja vanhemman työpaikan välinen vuorovaikutus. Eksosysteemeihin luetaan myös laajemmat sosiaaliset rakenteet, jotka

koskettavat lapsen elämää, vaikka lapsi ei niihin suoraan yhteydessä olekaan. Tällaisia rakenteita ovat esimerkiksi media, teollisuus sekä hallintoelimet. *Makrosysteemit* koostuvat tietyille kulttuurille tai alakulttuurille ominaisesta mikro-, meso- ja eksosysteemejä kattavasta mallista kuten muodostuneesta uskomusjärjestelmästä, tietokokonaisuuksista, aineellisista resursseista ja elämäntavoista. Taso ei siis suoranaisesti käsitä kehittyvän henkilön elämään vaikuttavia konteksteja, vaan laajempia yhteiskunnallisia käytösmalleja, joiden mukaan kulttuurissa toimitaan. Makrosysteemit ovat ikään kuin yhteiskunnallisia suunnitelmia tietyille kulttuurille tai alakulttuurille. (Bronfenbrenner 1977.)

Kronosysteemit ovat viimeinen järjestelmäparametri, joka laajentaa ympäristön kolmanteen ulottuvuuteen. Se huomioi ajan mittaan tapahtuvia muutoksia tai johdonmukaisuutta sekä yksilön ominaisuuksissa, että ympäristössä, jossa kehittyvä yksilö elää. Tällaisia muutoksia ovat esimerkiksi yksilön perherakenteessa, sosioekonomisessa asemassa, työssä tai asuinpaikassa tapahtuvat muutoksen yksilön elinkaaren aikana. (Bronfenbrenner 1994.)

2.3 Teorian soveltaminen tutkimuskysymykseen

Sosiaalis-ekologiset järjestelmät ja systeemit ovat tärkeä näkökulma ottaa huomioon tarkasteltaessa lasten kokemaa ilmastoahdistusta, sillä se, miten lapset ja nuoret kokevat ilmastoahdistusta riippuu ympäristöstä, missä he elävät. Lisäksi sosiaalis-ekologiset systeemit muovaavat sitä, miten yksilöt kokevat ilmastoahdistusta. Käyttämäni Bronfenbrennerin (1979) ekologinen systeeminäkökulma antaa tietoa sekä lisää ymmärrystä siitä, mitkä tekijät vaikuttavat lasten ilmastoahdistuksen kokemuksiin. Ekologisen systeemiteorian mukaan lapset kehittyvät monissa sisäkkäisissä ympäristöissä, kuten perhe, koulu, yhteisöt sekä laajempi kulttuuri, joista jotkut tasot vaikuttavat lapsen kehitykseen toisia voimakkaammin. Tutkittaessa aihetta usean sosiaalis-ekologisen tason läpi, voidaan ilmiöstä saada kattavampi käsitys. (Crandon ym. 2022, 124.)

Crandon ym. (2022) ovat esittäneet artikkelissaan, että tutkittaessa lasten kokemaa ilmastoahdistusta ekologisen systeemiteorian näkökulmasta, voidaan teorisoida ilmastoahdistuksen johtuvan yksittäisten tekijöiden vuorovaikutuksesta. Tekijät on luokiteltu mikrosysteemeihin kuten perhe ja ikätoverit, mesosysteemeihin eli kouluihin, yhteisöihin ja

paikalliseen fyysiseen ympäristöön, Eksosysteemin ympäristöihin kuten hallintoon, mediaan ja globaaliin fyysiseen ympäristöön sekä makrosysteemiin, johon luetaan lasta ympäröivä kulttuuri. Artikkelissa todetaan, että järjestelmärakenne on altis ajan myötä tapahtuville ilmaston muutoksille sekä kehittyy myös yksittäisten tekijöiden käyttäytymisen perusteella.

3 TUTKIELMAN TOTEUTUS JA TIEDONHAUN KUVAUS

Tutkielmani on toteutettu kuvailevana kirjallisuuskatsauksena integroivaan tyyliin. Pyrin avaamaan ja selittämään tutkimusaihetta ja -kysymystäni mahdollisimman laajasti erilaisia lähdeaineistoja käyttäen sekä osin myös kriittisestä näkökulmasta. Tähän tavoitteeseen integroiva katsausmenetelmä sopii hyvin. (Salminen 2011, 8.) Integroivan kirjallisuuskatsauksen tutkimuksen vaiheet on luokiteltu Salmisen (2011, 8) julkaisussa alkaen tutkimusongelman asettelusta, aineiston hankkimiseen ja arviointiin, analyysiin ja tulkintaan ja lopulta tulosten esittämiseen. Integroivaa kirjallisuuskatsausta voidaan hänen mukaansa kuvata eräänlaisena yhdistelmänä narratiivista ja systemaattista katsausta.

Käsittelen ja jäsenän aineistosta keräämiäni tuloksia teorialähtöisen analyysimenetelmän mukaisesti. Pyrin keräämään lukemastani aineistosta vastauksia, jotka vastaavat tutkimuskysymykseeni ekologisen systeemiteorian viitekehyksestä. Teorialähtöisen aineistoanalyysin avulla pystyn jäsentämään tietoa niin, että saamani tulokset luovat teoreettisen viitekehyksen kanssa yhdessä uudenlaisen ja kokonaisvaltaisen näkökulman käsittelemästäni aiheesta.

Tiedonhakuprosessini aloitin perehtymällä tutkimusaihetta kuvaaviin käsitteisiin. Etsin tietokannoista aineistoa, jotka keskittyivät tutkielmassa käyttämiäni käsitteiden määrittelyyn. Tiedonhakua tehdessäni perehdyin Panu Pihkalan tuotantoon ja JYKDOK:in sekä Google Scholar tietokantojen avulla valitsin Panu Pihkalan (2020; 2019) kaksi teosta, joiden avulla määrittelin ja valitsin käsitteet, joita tutkielmassani olen käyttänyt. Tämä oli

merkityksellinen osa tiedonhakuprosessiani, sillä sen avulla oma tutkimuskysymykseni tarkentui lopulliseen muotoonsa. Tutkimuskysymykseni ”Miten lasten kokemaa ilmastoahdistusta määritellään tieteellisessä tutkimuksessa ja kirjallisuudessa?” sisälsi myös tärkeimmät hakutermit, joita analyysilähteiden tiedonhaussa käytin.

Tärkeimmät tiedonhaussa käyttämäni hakutermit olivat lapset (*Children*), ilmatsoahdistus (*climate anxiety*) sekä ympäristöahdistus (*eco-anxiety*). Alustavina kriteereinä analyysilähteiden valitsemiselle olivat julkaisut, jotka käsitelivät lasten kokemaa ilmasto- tai ympäristöahdistusta. Tämä oli oltava julkaisun pääasiallinen tavoite, jotta se valikoituisi omaan tutkielmaani. Mikäli julkaisun otsikosta tai abstraktista ei käynyt ilmi, että se keskittyisi lasten kokemaan ilmasto- tai ympäristöahdistukseen, en perehtynyt teokseen tarkemmin.

Tietokannat, joita tiedonhaussa käytin, olivat JYKDOK, ProQuest (Social services abstracts) sekä Google scholar. JYKDOK:in kansainvälisten artikkelien hakemistosta etsin aineistoa hakutermeillä *Climate AND anxiety AND Children*. Rajasin tulokset niin, että antamani hakutermit esiintyvät julkaisun abstraktissa sekä niin, että julkaisujen tuli olla vertaisarvioituja. Näillä ehdoilla hakutuloksia löytyi 205. Tutustuin haun antamiin julkaisuihin ja kiinnostuin artikkelista ”*A social-ecological perspective on climate anxiety in children and adolescents*” (Crandon, Scott, Charlson & Thomas 2022). Päätin valita tämän artikkelin ensimmäiseksi analyysilähteekseni, sillä se käsiteli lasten ja nuorten kokemaa ilmastoahdistusta sosiaalis-ekologisesta näkökulmasta. Perehdyttyäni artikkeliin tarkemmin, kiinnostuin myös teoriasta, jota tutkimuksessa oli hyödynnetty ja halusin käyttää sitä myös omassa tutkielmassani. Jatkaessani tiedonhakua vaikutti valitsemani teoreettinen viitekehys tulevien analyysilähteiden valintaan poissulkevasti. Mikäli julkaisu käsitelisi lasten ja nuorten kokemaa ilmasto- tai ympäristöahdistusta näkökulmasta, jota ei voisi yhdistää käyttämäni teoriaan, ei se valikoitunut omaan tutkielmaani.

Jatkoin tiedonhakua JYKDOK:issa suomenkielisillä hakutermeillä *Ilmastoahdistus OR Ympäristöahdistus AND lapset*. Haku antoi kolme julkaisua, joista yksikään ei soveltunut tutkielmani aiheeseeni. Toinen suomenkielisillä hakutermeillä tekemäni tiedonhaku JYKDOK:issa oli hakutermeillä *Ilmastonmuutos AND Lapset*. Tämä haku antoi 36 tulosta, joista tutkielmaani valikoitui yksi teos sen sisällöllisen vastaavuuden sekä tieteellisen luotettavuuden perusteella. Valitsemani teos ”Maapallon tulevaisuus ja lapsen oikeudet” (Pekkarinen & Tuukkarinen 2020) sisältää kolmetoista maapallon tulevaisuutta ja lapsen

oikeuksia käsittelevää artikkelia eri alojen asiantuntijoiden kirjoittamina lasten näkökulmaa painottaen. Valitsin teoksesta kaksi artikkelia, jotka käsitelivät omaa tutkimusaiheittani lapsilähtöisestä näkökulmasta.

ProQuestin tietokannassa tein tiedonhaun hakutermeillä *climate AND Anxiety OR Eco-anxiety AND Children* ja rajasin haun julkaisuihin, joissa antamani hakutermit esiintyvät julkaisun abstraktissa. Haku antoi 49 tulosta, mutta selatessani hakutuloksia, vain yksi julkaisuista vastasi sisällöllisesti omaa tutkimusaiheittani. Viimeisenä tietokantana käytin Google Scholaria, jonka hakukenttään kirjoitin hakulauseen ”*Lasten kokema ilmastoahdistus*”. Haku antoi 186 tulosta, joista suuri osa oli opinnäytetöitä. Tämän haun avulla löysin kuitenkin yhden tutkimusaiheittani käsittelevän tieteellisen julkaisun.

Tutkimusaiheittani oleellisesti käsitteleviä tieteellisiä julkaisuja oli haasteellista löytää, sillä aiheeni rajaus oli tarkka ja lisäksi valitsemani teoreettinen viitekehys yhdistettynä tutkimusaiheeseen oli aineistonhaun näkökulmasta haasteellista. Tästä syystä suoritin tiedonhakua myös niin kutsuttua lumipallometodia käyttäen, eli tutkimusaiheittani käsittelevien julkaisujen lähteisiin tutustumalla. Tällä tavoin löysin tutkielmaani kaksi tutkimuskysymykseen vastaavaa artikkelia. Lisäksi halusin tutustua tarkemmin Panu Pihkalan ympäristö- ja ilmastoahdistusta käsitteleviin artikkeleihin ja hakemalla tietokannoista teoksia hänen nimellään löysin JYKDOK:ista vuoden 2021 nuorisobarometrin (Kiilakoski 2022). Nuorisobarometrin tulosten lisäksi käsitelin tutkielmassani Kiilakosken (2022) teoksessa julkaistua artikkelia ”Nuorten ilmastoahdistus ja ympäristötunteet” (Pihkala, Sangervo & Jylhä 2022). Tutkielmani tulososioon keräsin vastauksia yhteensä kahdeksasta artikkelista. kaksi tulososiossa hyödyntämäni artikkelia on julkaistu teoksessa ”Maapallon tulevaisuus ja lapsen oikeudet” (Pekkarinen & Tuukkanen 2020). Samaisessa teoksessa julkaistu artikkeli ”Monimuotoinen luonto tukee lasten terveyttä muuttuvassa ympäristössä” (Lehtimäki, Koskela, Kuusipalo, Aulake, Raulio, Virtanen & Paloniemi 2020), esiintyy loppupohdinnoissani liittyen sosiaalityön tehtävään lasten ilmastoahdistuksen ja muiden tunteiden tukijana.

Tulososion aloitan avaamalla aluksi yleisemmällä tasolla sitä, miten lasten kokemaa ilamstoahdistusta tieteellisessä kirjallisuudessa määritellään. Tämän jälkeen tarkastelen tutkimusongelmaani valitsemani teoreettisen näkökulman kautta. Kerään aineistosta tuloksia, jotka käsittelevät lasten kokemaa ilmastoahdistusta jostain ekologisesta systeemistä käsin.

Erittelen lukuja siis Bronfenbrennerin (1979) viiden eri systeemisen ympäristön mukaan ja käsitteen valitsemani aineistoa niistä käsin. Viimeisessä aluvussa teen lopuksi yhteenvetoa siitä, miten lasten kokemaa ilmastoahdistusta selitetään aineistossa ekologisen systeemiteorian näkökulmasta.

4 TULOKSET

4.1 Ilmastoahdistus lasten kokemana

Vuonna 2022 julkaistussa ”Kestävää tekoa” nimisessä nuorisobarometrissa käsiteltiin ensimmäistä kertaa kestävästä kehityksestä ja ilmastoista. Lisäksi nuorisobarometrissa käsiteltiin ilmastonmuutokseen liittyviä tunteita. Ilmastotunteita käsiteltiin barometrissa neljän eri kysymyksen avulla. Kyselyn tulosten mukaan kolme neljäsosaa vastanneista nuorista tuntee surua luonnon monimuotoisuuden heikkenemisestä sekä lajisukupuutosta ja vain yhdeksän prosenttia vastaajista oli eri mieltä. (Kiilakoski 2022.)

Panu Pihkala ym. (2022) ovat todenneet julkaisussaan, että monissa lapsissa on havaittu ilmastoahdistuksen ilmentymiä ja monet näistä lapsista ovat myös itse vahvistaneet ilmastoahdistuksen kuvaavaan heidän kokemuksiaan hyvin. Ilmastoahdistus voi aiheuttaa vakavaa eksistentiaalista ahdistusta sekä elämän merkityksellisyyden kokemuksen järkkymistä. Tutkimusten mukaan monet lapset ovat ilmentäneet tunteita liittyen siihen, että heidän tulevaisuuttaan on vahingoitettu. Näihin tunteisiin voi liittyä myös kokemus petetyksi tulemisesta sekä sukupolvien välisten jännitteiden voimistumisesta. (Pihkala ym. 2022, 98.) Ilmastoahdistuksen taustalla kyse on usein huolesta, pelosta ja nimenomaisista ahdistusoireista kuten hermostuneisuudesta tai tuskaisuuden kokemuksista. Lasten kohdalla ilmastoahdistuksen käsitteleminen vaihtelee ikävaiheesta ja elämäntilanteesta riippuen. Globaalit ympäristölliset huolenaiheet tulevat lapsille kosketettavaksi, heidän helposti ymmärtämiensä asioiden kautta. Esimerkiksi ilmastonmuutoksesta aiheutuvat haitat eläimille

sekä eläinten kokema kärsimys ovat usein lapsia puhutteleva aihe. (Pihkala, Cantell, Jylhä, Lyytimäki, Paloniemi, Pulkka & Ratinen 2020, 156.)

Lasten kokemaan ilmastoahdistukseen vaikuttavat monet tekijät eri ekologisissa systeemeissä kuten sosiaaliset tekijät, poliittinen tilanne, käytettävissä olevien resurssien määrä sekä henkilökohtaiset resurssit. Myöskään ilmastonmuutoksen psykologiset vaikutukset eivät kohdistu kaikkiin lapsiin yhtä voimakkaasti. Burke, Sanson ja Van Hoorn (2018) osoittavat tutkimuksessaan, että lapset, jotka asuvat maantieteellisesti sellaisilla alueilla, joissa ilmastonmuutoksen vaikutukset näkyvät voimakkaammin, ovat myös alttiimpia kärsimään ilmastonmuutoksen psykologisista vaikutuksista, kuten ilmastoahdistuksesta.

Pihkala ym. (2022) toteavat julkaisussaan, että koska ahdistus liittyy pohjimmiltaan koettuihin uhkiin ja synnyttää näin halun vähentää uhkien vaaraa, olisi ilmastoahdistuksen lievittämiseksi keskeistä ongelmallisen tilanteen, eli ilmastonmuutoksen hillitseminen. Tutkimusten perusteella onkin havaittu, että yksi merkittävistä ilmastoahdistusta aiheuttavista tekijöistä on kokemus ilmastopolitiikan liiallisesta hitaudesta. Nuoret ovat kokeneet tähän liittyen jopa maailman hallitusten epäonnistuneen ilmastopolitiikassa. (Pihkala ym. 2022, 98.)

Tähän asti saatujen tutkimustietojen perusteella voidaan ymmärtää, että lasten kokemaa ilmastoahdistus ei selity ainoastaan yksilöllisten persoonallisuuspiirteiden kuten huolestuneisuustaipumuksen kautta. Voimakas henkilökohtainen taipumus huolestumiseen voi lisätä ilmastoahdistuksen todennäköisyyttä, mutta kyse on monimuotoisesta ilmiöstä, johon vaikuttaa voimavarojen ja haasteiden määrä sekä yhteiskunnassa, perheessä että henkilökohtaisessa elämässä. Tärkeä on kuitenkin muistaa, että lasten kokema ilmastoahdistus on jokaisen yksilön omakohtainen kokemus, ja vaikka yllä esitettyjen tutkimusten valossa suuri osa lapsista on kokenut ilmastoahdistusta, ei tuloksia voida yleistää koko joukkoon. (Pihkala ym. 2020, 156.)

4.2 Lasten ilmastoahdistus mikro- ja mesosysteemeissä

Lapsen käsitys ilmastonmuutoksesta sekä siitä aiheutuvat tunteet ja mahdolliset ilmastoahdistuksen kokemukset muotoutuvat siinä lähipiirissä ja sosiaalisessa ympäristössä, jossa lapsi elää ja kasvaa. Se, miten lapsi oppii elämään luonnossa ja arvostamaan sitä, kehittyy pitkälti lapsen vanhempien antamien vaikutteiden kautta. Vanhemmat vaikuttavat myös lasten kokemiin ilmastotunteisiin omien asenteiden sekä lasten kanssa käytävien aiheeseen liittyvien keskustelujen kautta. Vanhemmilla on siis vastuu siitä, miten lapset oppivat käsittelemään ilmastotunteita ja ilmastoahdistusta. (Cradon ym. 2022, 125.)

Tutkimusten mukaan lapsen perheen ja ystävien tapa keskustella ilmastonmuutoksesta sekä reagoida ilmastotunteiden ilmaisuun vaikuttaa siihen, kuinka hyvin lapsi on kykenevä hallitsemaan ilmastoahdistustaan. Lapsen on helpompi hallita vaikeita ilmastotunteitaan, jos hänen lähipiirissään esiintyy lasta tukevaa ja ratkaisukeskeistä keskustelua liittyen ilmastonmuutokseen ja sen vaikutuksiin. (Pihkala ym. 2022, 100.) Erityisesti kasvaessaan teini-ikään, lapsen sosiaalisen tuen tarve kohdistuu yhä enemmän vertaissuhteisiin eli ystäviin. Ilmastonmuutoksen osalta ikätoverit pystyvät tukea lapsen resilienssiä negatiivisten ilmastotunteiden osalta sekä vahvistaa myönteisiä ja toivoa herättäviä tunteita. (Cradon ym. 2022, 127.)

Lasten kokemat kaikenlaiset ilmastotunteet kaipaavat aikuisten kohtaamista, mutta erityisen tärkeää on huolehtia niiden lasten hyvinvoinnista, jotka kokevat voimakasta ilmastoahdistusta. Vakavimmassa tapauksessa ilmastoahdistus voi olla niin voimakasta, että sen helpottamiseksi on hakeuduttava terveydenhuollon avun piiriin (Pihkala ym. 2020, 157.) Ympäristöahdistuksen yleistyessä alkaa oireita esiintyä enenevässä määrin terveydenhuollon asiakaskunnissa. Ympäristökriisiin liittyviä vaikeita tunteita ja pohdintoja ei aiemmin ole pidetty terveydenhuollossa käsiteltävinä asioina, ja terveydenhuollon ammattilaisten keinot käsitellä ja keskustella potilaiden kokemista ilmastoahdistuksen oireista ovat vielä suppeat. Ottaessaan ympäristökriisiin liittyvän huolen tai ahdistuksen esille, ovat monet nuoret kokeneet tullessaan ohitetuksi tai vähätellyksi vastaanotolla. (Rintala, Pihkala & Saarimäki 2023, 847.)

Kouluilla on tärkeä rooli sekä ilmastonmuutokseen liittyvän tiedon jakajana että turvallisen keskusteluympäristön luojana ilmastonmuutokseen liittyvien ajatusten ja tunteiden jakamiseksi

ja käsittelemiseksi. Lisäksi koulujen tulisi antaa lapsille mahdollisuuksia osallistua lapsen ikätasolle sopiviin ilmastotoimiin. Ilmastomuutoksesta oppiminen, siihen liittyvistä tunteista puhuminen sekä mahdollisuus vaikuttaa ilmastomuutoksen hillitsemiseen voivat kaikki auttaa lapsen kokemaa ilmastoahdistusta. (Crandon ym. 2022, 127.) Pihkalan ym. (2020) julkaisussa on nostettu koulujen ja varhaiskasvatuksen opetuksen tehtäväksi ilmastokasvatuksen roolin tärkeys opetussuunnitelmien tavoitteiden rinnalle. Ilmastokasvatukseen sisältyvät tiedolliset ja taidolliset osa-alueet mutta myös ilmastovastuullinen toiminta ja sen kiinnittyminen arvoihin, asenteisiin ja maailmankuvaan jo lapsesta lähtien. Ilmastoan liittyvien positiivisten tunteiden ja erityisesti toivon luominen ja vahvistaminen ovat korostuneet ilmastokasvatuksessa viimevuorina yhä enemmän. Toivon sisällyttäminen ja vahvistaminen ovat ilmastokasvatuksen tukiälyvä, sillä se on ratkaisevaa ilmastotoimien onnistumisen sekä ihmisten henkisen hyvinvoinnin kannalta. (Pihkala ym. 2020.)

Mikro- ja mesosysteemeissä tapahtuvat sosiaaliset tilanteet ovat merkitseviä lasten kokeman ilmastoahdistuksen kannalta. Monet lapsen kokevat sosiaaliset suhteet ja erityisesti sosiaalisen tuen tärkeäksi ilmastoahdistusta helpottavaksi tekijäksi ja toivovat, että ilmastoahdistuksesta voitaisiin puhua avoimesti enemmän. Toisaalta lapset voivat kokea ilmasto kriiseistä ja ilmastomuutoksesta jatkuvat ja joka paikassa tapahtuvan puhumisen vielä ahdistavammaksi. (Pihkala ym. 2020, 157). Näiden tutkimusten perusteella voitaisiin ymmärtää, että jokainen lapsi tarvitsee tukea ilmastotunteiden ja mahdollisen ilmastoahdistuksen kanssa elämiseen, mutta lasten tuen tarpeet ovat yksilöllisiä ja niitä tulee kuulla.

4.3 Lasten ilmastoahdistus ekso- ja makrosysteemeissä

Tutkimusten mukaan paikallinen tapakulttuuri vaikuttaa asenteisiin ja tottumuksiin liittyen ilmastotunteista puhumiseen tai tunteiden näyttämiseen julkisesti. Ympäristökeskustelujen sävyt ja tunteista puhumisen kulttuurit voivat olla erilaisia esimerkiksi suurkaupunkien ja maaseudun välillä. (Pihkala ym. 2022, 103.) Alueellisen tapakulttuurin lisäksi koulutustaso voi vaikuttaa siihen, kuinka ilmastotunteita tunnistetaan ja ilmastoahdistuksesta puhutaan. Pihkala ym. (2022, 107) esittivät julkaisussaan Nuorisobarometriin (2021) vedoten, että korkea koulutustaso ja lukio opiskelupaikkana korreloivat kaikkien mitattujen ympäristötunteiden

vahvemman tunnistamisen kanssa. On kuitenkin huomioitava koulutustasoa arvioitaessa myös iän vaikutus. Jo peruskoululaiset puhuivat kuitenkin nuorisobarometrin mukaan paljon ilmastoahdistuksesta ja tunnistivat monia ympäristötunteita.

Crandon ym. (2022, 128) ovat huomioineet artikkelissaan paikkakiintymyksen sekä yksilöllisesti että kulttuurillisesti merkittäviin kotiseudun alueisiin. Ilmastonmuutoksen seurauksena tapahtuvat asteittaiset tai yllättävätkin ympäristön muutokset voivat häiriinnyttää lapsen paikkakiintymystä ja aiheuttaa ilmastoahdistusta. Tutkimusta liittyen tärkeiden paikkojen menetykseen ilmastonmuutoksen johdosta ja kuinka se voi lisätä lasten ilmastoahdistusta on tehty hyvin vähän ja tälle olisi tutkijoiden mukaan tarve.

Medialla voi olla kahtiajakoisia vaikutuksia lasten ilmastoahdistuksen kokemuksiin. Toisaalta nuorilla on mahdollisuuksia etsiä ja saada neuvoja ja vertaistukea omien ilmastotunteiden käsittelemiseen sekä löytää tapoja ympäristömyönteiseen käyttäytymiseen. Internet on kuitenkin pullollaan tietoa, ja toisinaan lapsen tai nuoren voi olla hankala arvioida lukemansa uutisen luotettavuutta. Lapset voivat näin joutua sensaatiomedian kohteeksi tai nähdä raakaa materiaalia maailmanlaajuisista katastrofeista ja ympäristötuhoista. Tämä voi lisätä entisestään lasten ilmastoahdistuksen sekä muiden vaikeiden ilmastotunteiden kokemuksia. (Cradon ym. 2022, 127.)

Median rooli lasten ilmastoahdistuksen kokemuksissa on siis keskeinen (Pihkala ym. 2020, 156). Se voi osaltaan sekä lisätä toivoa ilmastonmuutoksen hallitsemisen suhteen tai ahdistusta ja toivottomuuden tunteita meneillään olevien ilmastokriisien vuoksi.

Lapset ja nuoret ymmärtävät hallituksen vastuun merkittävien ilmastotoimien mahdollistajana. Nuorten ilmastoaktivistit vaativat, että ilmastotoimien päättäjät seuraisivat tiedettä ja tekisivät ilmastopoliittiset ratkaisut vastaten ilmastoraporteissa nostettuihin huoliin. Näin on ilmaissut myös tunnettu ilmastoaktivisti Greta Thunberg useissa puheissaan vaatien päättäjiä kiireellisiin toimiin ilmaston hyväksi. (Kiilakoski 2021.) Nuoret vaativat hallitukselta siis ilmastonmuutoksen huomioimista päätöksissään sekä nopeita ratkaisuja ja päätöksiä ilmastonmuutoksen hillitsemiseksi. Pihkala ym. (2022, 98) nostavat julkaisussaan esille kansainvälisen tutkimuksen, jonka mukaan suuri osa nuorista on sitä mieltä, että maailman hallitukset ovat epäonnistuneet ilmastopoliitikassa.

Cradon ym. (2022, 128) Tutkimuksen mukaan huoli riittämättömistä hallitusten ilmastotoimista on ajanut nuoret erinäisiin toimiin yrittääkseen herättää hallitukset näkemään ilmastomuutoksen vakavana uhkana. Nuorten kokemus siitä, että hallitukset epäonnistuvat ilmastomuutoksen hallinnassa sekä siitä, että nuoret jätetään päätöksenteossa huomiotta ja sen ulkopuolelle voivat lisätä lasten ja nuorten ilmastoahdistusta ja toivottomuutta paremmasta tulevaisuudesta. Kokemus siitä, että poliittinen järjestelmä ei tunnu olevan kykeneväinen vastaamaan lasten ja nuorten, tieteen tai kokonaisvaltaisesti esillä olevaan ilmastohuoleen voi erityisesti nuorten kohdalla johtaa herkemmin levottomuuksiin. Tämä lisää riskiä tulevaisuuden yhteiskuntarauhan järkkymiselle. (Piispa & Pihkala 2020, 6.) Nuoret ovat tutkimusten mukaan yhä kiinnostuneempia yhteiskunnallisesta vaikuttamisesta ja ilmastoahdistuksesta ja/tai -huolesta kärsivät nuoret osallistuvat muita enemmän ulkoparlamentaarisiiin vaikuttamistoimiin, kuten järjestötoimintaan ja mielenosoituksiin. Ilmastomuutoksesta huolestuneet nuoret pyrkivät toteuttamaan ympäristötekoja mahdollisuuksiensa mukaan ja arkielämän poliittisuus on heille ominainen tapa ilmaista omaa toimijuuttaan. (Albrecht, Tokola, Leppäkoski, Sinkkonen, Mustalahti, Ratamäki & Viljanen 2020, 101.)

Ekso- ja makrosysteemeissä kuten mediassa ja politiikassa tapahtuvat toimet liittyen ilmastomuutokseen eivät välttämättä aina vaikuta välittömästi lapsen elämään. Mediasta saatava tieto ilmastomuutoksesta sekä siihen liittyen tehdyistä poliittisista päätöksistä on kuitenkin nykyään helposti niin nuorten kuin lastenkin saatavilla. Siksi on hyvin mahdollista, että jo pelkkä lasten ulottuvilla oleva ilmastomuutokseen liittyvä tieto voi saada aikaan epämiellyttäviä ja haitallisia ilmastotunteita.

4.4 sosiaalis-ekologinen näkökulma lasten kokemasta ilmastoahdistuksesta

Lapset ja nuoret elävät maailmassa, jonka sosiaalisen todellisuuden eri ekologisilla tasoilla vaikuttavat vahvasti ympäristökysymykset sekä ympäristöpoliittiset kiistat. Tähän liittyen lapset kohtaavat laajalti ei näkemyksiä ja mielipiteitä ilmiöön liittyen ja lapset joutuvat

etsimään omaa paikkaansa totuuden ja arvojen muodostamiseksi ympäristöasioiden suhteen. Nämä prosessit voivat olla lapselle vaikeita. (Pihkala ym. 2022, 96.)

Koska lapset kasvavat ja ovat kasvaneet ympäristökriisin aikana, se on keskimäärin vahvassa roolissa heidän tietoisuudessaan sekä sosiaalisessa todellisuudessaan. Pihkala (2022, 97) toteaa julkaisussaan, että vuoden 2021 nuorisobarometrin tuloksista voidaan päätellä ympäristöahdistuksen (ja näin ollen todennäköisesti myös ilmastoahdistuksen) olevan merkittävä ilmiö nuorten keskuudessa. Ympäristö- ja ilmastokriisi vaikuttavat lasten elämäkokemukseen kokonaisvaltaisella tavalla jokaisessa eri ekologisessa systeemissä. Vaikutuksia ilmenee niin fyysisissä ympäristöissä, sosiaalisissa suhteissa kuin lapsen psyykkisessä voinnissa. Lapsen ympäristötunteisiin voi Barometrin mukaan vaikuttaa lapsen sukupuoli, asuinalue, koulutustaso sekä syrjityksi tuleminen kokemus. (Pihkala 2022, 110.)

Tärkeä ekologiseen systeemiteoriaan liittyvä näkemys lasten ilmastoahdistuksesta on ilmiön kaksisuuntaiset ja monisysteemiset vaikutukset. Ilmastoahdistusta aiheuttavat ja siihen vaikuttavat tekijät eivät ole pelkästään tiettyjen tekijöiden yksisuuntaisia vaikutuksia, vaan aiheuttavat usein kaksisuuntaista vuorovaikutusta. Tätä voidaan selittää mm. kuinka ilmastonmuutokseen ja fyysiseen ympäristöön vaikuttavat hallituksen, kulttuurien, yhteisöjen, perheiden ja nuorten tekemät ilmastotoimet, toisaalta vaikutussuhde ilmenee myös toisinpäin. Ilmastonmuutos ja fyysinen ympäristö vaikuttavat taas osaltaan siihen, minkälaisia ilmastopäätöksiä hallitukset tekevät. Tällä tavoin myös ilmastoahdistuksen kokemukseen vaikuttaminen rakentuu kaksisuuntaisten vaikutusten kautta. (Crandon ym. 2020, 128.)

Koska ihmiskunta ei ole aiemmin kokenut mitään tämänkaltaista ilmastokriisiä, ei historian avulla voida selittää ja turvautua ajatukseen, jonka mukaan tällaisesta olisi aiemminkin selvitty. Kriisin ja haasteen ensikertaisuus voivat itsessään myös lisätä ilmastoahdistuksen kokemusta. Käsite siitä, kuinka ilmastokriisin aiheuttamat tunteet sekä ilmastoahdistus ovat lisääntyneet ja muuttuneet yhä kriittisemmäksi ilmiöksi sukupolvien saatossa liittyy ilmiön osaksi Bronfenbrennerin (1994) kronosysteemiä. Lapset ja nuoret ovat ilmaisseet pettymystään ja epäluottamustaan nykyistä hallitusta sekä muita ilmastotoimista päättäviä aikuisia kohtaan. Lisäksi nuoret ovat puhuneet huolistaan liittyen tuleviin sukupolviin, kuinka ilmastokriisi tulee vaikuttamaan heidän elämäänsä ja tästä syystä ovat voineet päättää olla hankkimatta omia lapsia. Tämä voi kuvastaa ilmiötä liittyen sukupolvien välisten jännitteiden voimistumiseen. (Pihkala 2022, 99.) Mikko Piispa ja Panu Pihkala (2020, 6) ovat ottaneet julkaisussaan

ilmastoahdistuksen kokemukselle sukupolvisen näkökulman. Artikkelissa huomioidaan ilmastoahdistuksen kokemisen mahdollisuus sukupolvesta huolimatta, mutta kuvataan ilmiön kuitenkin olevan nuorten keskuudessa yleistyvää ja syvenevää ilmiötä.

Lasten kokema ilmastoahdistus muodostaa sekä eettisen että kansanterveydellisen haasteen, johon tulisi paneutua ja keksiä keinoja sen helpottamiseksi niin yhteiskunnallisella makro- ja eksosysteemitasolla kuin myös perheen ja lähipiirin kattavilla meso- ja mikrosysteemien tasoilla. (Pihkala 2022, 99.) Ratkaisuja voitaisiin etsiä myös sukupolvien välisten suhteiden parantamiseksi muuttamalla ympäristö- ja ilmastoahdistus ympäristötietoisuudeksi, ympäristöyhteisöksi, ympäristöempatiaksi jne. ja tätä kautta luoda yhteiskunnassa tapoja elää ilmastonmuutoksen keskellä (Hickman 2020, 422). Tämä on tärkeää, sillä merkittävät ilmastokriisin toimet tarvitsevat joka tapauksessa yhteistyötä, myös sukupolvien välillä ja niiden sisällä. Nykyajan sukupolvilla on vastuu tehdä ilmastotoimia myös tulevien sukupolvien vuoksi sekä luonnon suojelemiseksi myös tulevaisuudessa. (Piispa & Pihkala 2020, 6.)

5 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA

5.1 Sosiaalityö lasten ilmastotunteiden tukijana

Lehtimäki, Koskela, Kuusipalo, Aulake, Raulio, Virtanen sekä Paloniemi (2022, 194) esittävät artikkelissaan, että luonnon monimuotoisuuden turvaaminen on edellytys lapsen oikeuksien toteutumiselle. Aikuisten on kannettava vastuu ilmastonmuutoksen torjunnasta, luonnon suojelusta, kestävän yhteiskunnan rakentamisesta sekä lasten tukemisesta ilmastonmuutoksen keskellä. YK:n lapsen oikeuksilla sekä Suomen perustuslailla voidaan perustella myös lasten oikeus tarvittavaan tukeen ilmastotunteiden ja ilmastoahdistuksen käsittelyssä (Pihkala ym. 2020, 157). Aikuisten antaman tunnetuen ja ilmastokasvatuksen avulla voidaan kehittää lasten ilmastotoimijuutta sekä lisätä toivoa ilmastonmuutokseen liittyviin tunteisiin. Ilmastonmuutokseen liittyvän toivon ylläpitäminen lasten ilmastokasvatuksessa on vaikuttava elementti sekä lasten henkisen hyvinvoinnin kannalta, että myös ilmastotoimien onnistumiseksi. (Lehtimäki ym. 2020, 194.)

Lehtimäki ym. (2022, 191) esittävät artikkelissaan, että luonnon monimuotoisuuden turvaaminen sekä lapsille terveen tulevaisuuden mahdollistaminen ovat tehtäviä, joiden puolesta eri alojen päättäjien ja toimijoiden tulisi tiiviillä yhteistyöllä tehdä työtä. Artikkelin antaa käytännön esimerkkejä varhaiskasvatuksen työntekijöille osallistumaan kestävän kehityksen toimintakulttuuriin, mutta myös osallistamaan lapsia siihen. Jotta kaikille lapsille voitaisiin tasavertaisesti tarjota mahdollisuus terveyttä ja kestävyyttä tukeviin valintoihin, tulisi muidenkin lasten kanssa työskentelevien instituutioiden työskennellä sen edistämiseksi.

(Lehtimäki ym. 2022, 194.) Tästä näkökulmasta myös lasten kanssa tehtävällä sosiaalityöllä on oma merkittävä roolinsa kestävän kehityksen toimintakulttuurin luojana ja vahvistajana. Käsitystä tukee ekososiaalinen viitekehys sosiaalityössä, josta Närhi (2015) on julkaissut kokoavan artikkelin. Artikkelissa painotetaan käsitystä siitä, että sosiaalityön tehtävä tulisi ympäristöjen ja ihmisten välisen vuorovaikutuksen hallitsemisen ja hallinnoimisen sijaan keskittyä siihen, kuinka sekä ihmisiä ympäröivä sekä ihmisissä vaikuttavat ympäristöt ja luonto voivat toimia ihmisten voimaannuttajana.

Ekososiaalista viitekehystä avataan Närhen (2015) artikkelissa erityisesti rakenteellisen sosiaalityön tasolla, mutta liitettäessä viitekehys omaan tutkimusaiheeseen eli lasten kokemaan ilmastoahdistukseen, on ratkaisuja tärkeä pohtia myös asiakastyön tasolla. Keräämäni aineiston perusteella lasten kanssa tehtävä ekososiaalisena sosiaalityö voisi olla tilan ja ympäristön luominen lapsille ilmastotunteista puhumiseen. Lisäksi lasten ajatusten kuunteleminen liittyen ilmastomuutokseen sekä siihen rohkaiseminen voisi olla lasten kanssa työskentelevän sosiaalityöntekijän tai sosiaaliohjaajan tehtävä.

Toinen aineistosta tekemäni havainto liittyi toivon luomisen tärkeyteen. Pihkala ym. (2022) sekä Crandom ym. (2022) nostavat julkaisuissaan esille, että luomalla ja vahvistamalla toivoa ilmastotunteena, voidaan sekä helpottaa lasten ilmastoahdistusta että lisätä voimaantumisen ja pystyvyyden tunteita. Myös Pihkala ym. (2020, 162) painottavat julkaisussaan toivon merkitystä lapsia rohkaisevana ja vahvistavana tunteena, jonka avulla myös luottamus yhteiskunnan toimijoiden kykyyn ja halukkuuteen pyrkiä löytämään ratkaisuja ilmastokriisiin voi lisääntyä. Toivoa luomalla ja vahvistamalla ylläpidetään toimijuutta sekä uskoa parempaan.

5.2 Kokoava käsitys lasten ilmastohuolesta

Ilmastomuutos ja siitä aiheutuvat ilmastokriisit kuten helteet, tulvat, myrskyt ja muut äärisäämiöt vaikuttavat lasten elämään nyt ja tulevaisuudessa. Ilmastomuutoksesta aiheutuvat epämieluisat tunteet kuten ahdistus ovat luonnollisia reaktioita siihen, millaisena lapset voivat kokea maailmantilanteen nyt ja millaiseksi se voi kehittyä tulevaisuudessa. Lapsen oikeus kasvaa ja elää turvallisessa ja lapsen kasvua ja kehitystä tukevassa ympäristössä turvataan YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksessa, mutta sitä puoltavat myös suomen

perustuslaki sekä esimerkiksi kansainväliset Euroopan ihmisoikeussopimus. Ilmastonmuutos vaikuttaa lapsen oikeuksien toteutumiseen niin suorasti, kuin epäsuorasti nyt ja tulevaisuudessa. (Heiskanen & Sormunen 2020.) Tämä asettaa lapsiin kohdistuvat ilmastovaikutukset entistä laajemmalle tasolle, jossa tunnustetaan, että ilmastonmuutoksen vaikutukset tulevat kohtaamaan jokaisen lapsen tulevaisuudessa.

Aineistosta tekemiäni havaintojen perusteella lapsien kokemat ilmastoahdistuksen tunteet ovat yleisiä niin Suomessa, kuin muualla maailmassa. Se, millä tavoin tai kuinka vahvasti lapset ilmastonmuutoksesta johtuvaa ahdistusta ja surua kokevat, on vaikutussuhteessa moneen asiaan. Lukemani aineiston perusteella voidaan kuitenkin todeta, että ympäristöt eri systeemisine laajuuksineen vaikuttavat siihen, miten lapsi ymmärtää ja kokee ilmastokriisin. Kyse on siis laajasta ja monisyisestä ilmiöstä, jota tulee tarkastella eri vaikuttavien tekijöiden kautta. Tähän hyvänä ikään kuin työkaluna toimii Bronfenbrennerin (1979) ekologinen systeemitheoria, jonka avulla vaikutustekijät jaotellaan vaikutuslaajuudeltaan eri kokoihin systeemiin ympäristöihin. Mielestäni ekologisen systeemitheorian sisällyttäminen tähän tutkielmaan antoi käsittelemälleni ilmiölle moniulotteisen näkökulman sekä vahvistaa käsitystä siitä, kuinka laajasta ja monisyisestä ilmiöstä on kyse.

Tarkasteltaessa saamiäni tuloksia eri systeemeistä käsin voidaan kuitenkin huomata, että keräämäni tulokset eivät koskettaneet läheskään kaikkia systeemisiiä ympäristöjä, joita teorian mukaan voitaisiin luetella. Aineistosta keräämäni tulokset painottuivat usein muutamien havaintojen ympärille ja mielenkiintoista olisikin tutkia ilmiön esiintyvyyttä ja vaikutussuhteita muista eri systeemisistä ympäristöistä käsin. Esimerkiksi sosiaali- ja terveystalveluiden tehtävä nyt ja tulevaisuudessa lapsen ympäristötunteiden tukijana on kokonaisuus, jonka tutkiminen olisi mielestäni perusteltua.

Kuten käyttämissäni lähteissä todetaan, voin myös itse vahvistaa tehdyn huomion, että lasten kokemasta ilmastoahdistuksesta tai -huolesta ei tieteellistä tutkimusta ole vielä paljoa Suomessa tehty, eikä riittävästi muuallakaan maailmassa. Ilmastoahdistus ja sen rinnakkaiskäsitteet ovat kuitenkin suhteellisen uusi ilmiö. Useissa lukemissani artikkeleissa kuitenkin todettiin, että suuri osa ilmastoahdistukseen liittyvistä tutkimuksista on tehty aikuisten kokemuksista (mm. Hickman 2020, 413; Kiilakoski 2020). Tutkielmani tulosten perusteella selvää kuitenkin on, että monet ilmastohuolta kantavat lapset ovat valmiita ja halukkaita keskustelemaan aiheesta sekä myös osallistumaan ilmastotoimiin. Tämä on tärkeä

tieto myös jatkotutkimusten kannalta, jonka avulla lasten ääntä olisi mahdollista saada kuuluviin tutkimusten muodossa. Kuuntelemalla ja huomioimalla lasten mielipiteitä ilmastonmuutokseen liittyvässä päätöksenteossa, hallitukset sekä poliittiset päättäjät voivat yllävaltion rajojen helpottaa lasten kokemaa ilmastoahdistusta.

LÄHTEET

ANALYYSILÄHTEET

Albrecht, Eerika, Tokola, Nina, Leppäkoski, Elina, Sinkkonen, Juni, Mustalahti, Irmeli, Ratamäki, Outi & Viljanen, Jukka (2020): Nuorten ilmastohuoli ja ympäristökansalaisuuden muotoutuminen. Teoksessa Pekkarinen, Elina & Terhi Tuukkanen (toim.): Maapallon tulevaisuus ja lapsen oikeudet. Turenki: Hansaprint Oy

Burke, Susie E. L., Sanson, Ann. V. & Van Hoorn, Judith (2018): The psychological effects of climate change on children. *Current psychiatry reports*, 20(5), 35. Saatavilla <https://doi.org/10.1007/s11920-018-0896-9> . Luettu 20.10.2023.

Cradon, Tara, Scott, James, Charlson, Fiona, & Thomas, Hannah (2022): A social-ecological perspective on climate anxiety in children and adolescents. *Nature climate change* 12, 123-131.

Hickman, Caroline (2020): We need to (Find a way to) talk about ... Eco-anxiety. *Journal of social work practice* 34(4), 411-424. Saatavilla <https://doi.org/10.1080/02650533.2020.1844166> . Luettu 20.10.2023

Kiilakoski, Tomi (Toim.) (2021): Kestävää tekoa. Nuorisobarometri 2021. Helsinki: Hansaprint.

Pihkala, Panu, Cantell, Hannele, Jylhä, Kirsti M., Lyytimäki, Jari, Paloniemi, Riikka, Pulkka, Anna & Raitinen, Ilkka (2020): Ahdistuksen vai innostuksen ilmasto? Ilmastoviestinnän ja -kasvatuksen keinoja ilmastoahdistuksesta selviytymiseen. Teoksessa Pekkarinen, Elina & Terhi Tuukkanen (toim.): Maapallon tulevaisuus ja lapsen oikeudet. Turenki: Hansaprint Oy

Pihkala, Panu, Sangervo, Julia & Jylhä, Kirsti M. (2022): Nuorten ilmastoahdistus ja ympäristötunteet. Teoksessa Kiilakoski, Tomi (2021): Kestävää tekoa. Nuorisobarometri 202. Helsinki: Hansaprint. 95-116.

Piispa, Mikko & Pihkala, Panu (2020): Onko ilmastonmuutos sukupolvikysymys? Tieteessä tapahtuu 4, 3-6.

Rintala, Hanna, Pihkala, Panu & Saarimäki, Sanni (2023): Ympäristöahdistus ja -tunteet koskettavat monia. Duodecim 139, 843-849.

Terhi Tuukkanen (toim.) (2020): Maapallon tulevaisuus ja lapsen oikeudet. Turenki: Hansaprint Oy

MUUT LÄHTEET

Bronfenbrenner, Urie (1994): Ecological models of human development. Oxford: Elsevier. International encyclopedia of education vol. 3 (2). 37-43.

Bronfenbrenner, Urie (1979): The ecology of human development: Experiments by nature and design. Harvard university press.

Bronfenbrenner, Urie (1977): Toward an experimental ecology of human Development. Cornell University: American psychologist vol. 31 (7), 513-531.

Cummings, E. Mark, Merrilees, Christine, Taylor, Laura & Mondri Christina (2017): Developmental and social-ecological perspectives on children, political violence, and armed conflict. Cambridge university press: Development and psychopathology 29, 1-10.

Cradon, Tara, Scott, James, Charlson, Fiona, & Thomas, Hannah (2022): A social-ecological perspective on climate anxiety in children and adolescents. Nature climate change 12, 123-131

Kangasniemi, Mari, Utriainen, Kati, Ahonen, Sanna-Mari, Pietilä, Anna-Maija, Jääskeläinen, Petri & Liikanen, Eeva (2013): Kuvaileva kirjallisuuskatsaus: eteneminen tutkimuskysymyksestä jäsenettyyn tietoon. *Hoitotiede* 25(4), 291-301.

Kiilakoski, Tomi (Toim.) (2021): Kestävää tekoa. Nuorisobarometri 2021. Helsinki: Valtion nuorisoneuvosto, Nuorisotutkimusseura/Nuorisotutkimusverkosto, Opetus- ja kulttuuriministeriö.

Närhi, Kati (2015): Ekososiaalinen viitekehys sosiaalityössä. *Janus* vol. 23 (3). 322-328.

Pihkala, Panu (2020): Anxiety and the Ecological Crisis: An Analysis of Eco-Anxiety and Climate Anxiety. *Sustainability* 12 (19), 7836.

Pihkala, Panu (2019): *Mieli maassa?: Ympäristötunteet*. Helsinki: Kirjapaja.

Pihkala, Panu, Sangervo, Julia & Jylhä, Kirsti M. (2022): Nuorten ilmastoahdistus ja ympäristötunteet. Julkaisussa Kiilakoski, Tomi (2021): *Kestävää tekoa*. Nuorisobarometri 202. Helsinki: Valtion nuorisoneuvosto, Nuorisotutkimusseura/Nuorisotutkimusverkosto, Opetus- ja kulttuuriministeriö. 95-116.

Rintala, Hanna, Pihkala, Panu & Saarimäki, Sanni (2023): Ympäristöahdistus ja -tunteet koskettavat monia. *Duodecim* 139, 843-849.

Salminen, Ari (2011): Mikä kirjallisuuskatsaus? Johdatus kirjallisuuskatsauksen tyypeihin ja hallintotieteellisiin sovelluksiin. Vaasa: Vaasan yliopisto. Vaasan yliopiston julkaisuja. Opetusjulkaisuja 62.

